

30.7.2009

Dnro 1535/4/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

MATKAPUHELIMEN HALTUUN OTTAMISTA EI PERUSTELTU HYVÄKSYTTÄVÄSTI

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 27.4. ja 7.5.2008 päivätyissä kirjeissään (silloisen) Lappeenrannan kihlakunnan poliisilaitoksen menettelyä 26.4.2008 henkilöauton etsinnässä, henkilöntarkastuksessa, matkapuhelimen tutkinnassa ja kotietsintäluvan toimittamisessa.

Kantelija kertoi, että poliisi pysäytti hänen kuljettamansa ajoneuvon veroepäselvyyksien vuoksi, mutta perusteeksi muutettiin huumausainerikosepäily. Kantelija arvosteli sitä, että miespuoliset poliisit tutkivat kaikki autossa olevat kolme henkilöä naispuolinen kantelija mukaan lukien. Poliisi myös vaati häntä nostamaan käsivartensa paljaiksi huumepiikkien jälkien etsimiseksi. Hän arvosteli edelleen sitä, että poliisi tutki hänen matkapuhelimensa tarkastuksen aikana. Kantelija kertoi, että hänen kysytyään auton tarkastamiseen liittyvää kotietsintälupaa hänelle vastattiin, että lupa tulisi hakea itse Lappeenrannan poliisilaitokselta.

Kantelija katsoi poliisin ylittäneen toimivaltuutensa käsivarsien tarkastamisessa. Hän piti etsintää luonteeltaan muutenkin epäasiallisena ja epäili jonkinasteista "luokkarasismia".

- - -

3 RATKAISU

3.1 Selvitysten sisältö

Poliisipartion johtajana toiminut **ylikonstaapeli A** kertoi selvityksessään ajoneuvon pysäyttämisen ja tarkastamisen perusteista. Autossa ei ollut mukana rekisteriotetta eikä verolippua. Selvityksen mukaan toisena matkustajana autossa ollut mieshenkilö oli poliisille huumausainerikoksista tuttu. A kertoi auton matkustajien vaikuttaneen hermostuneilta, mistä syystä heitä puhuteltiin auton omistajuudesta, matkan tarkoituksesta, auton tavaroista ja huumausaineista. Selvityksen mukaan kantelijan hermostuneisuutta selvitettiin kysymällä huumausaineiden käytöstä ja pyytämällä esittämään kyynärtaipeet mahdollisten pistojälkien toteamiseksi. Kantelija esitti kyynärtaipeensa keskustelun jälkeen.

Ylikonstaapeli A kertoi, että autossa matkustaneille tehtiin poliisilain 22 §:ään perustunut turvallisuustarkastus. Selvityksen mukaan kantelijan matkapuhelin otettiin tämän ajaksi poliisin haltuun varoitussilmoituksen estämiseksi.

Ylikonstaapeli A toi esille, että autoon suoritettiin pakkokeinolain 5 luvun 3 §:n mukainen ilman määräystä tehty kotietsintä asiassa, joka ei sietänyt viivytystä. Selvityksen mukaan etsinnän tarkoitus selvitettiin kantelijalle suullisesti, ja hänelle on jälkikäteen toimitettu etsintämääräys kirjallisesti. Rikoskomisario B:lle toimenpiteestä ilmoitettiin noin 30 minuutin kuluttua pysäytyksestä.

Rikoskomisario B kertoi hyväksyneensä ja vahvistaneensa ylikonstaapeli A:n suorittaman kotietsinnän ja siihen liittyneiden henkilöetsintöjen perusteet. B pyysi A:ta laatimaan asiasta rikosilmoituksen etsintää edeltänein perustein, kirjaamaan kotietsintäpöytäkirjan ja antamaan siitä kohdehenkilöille jäljennöksen. Rikoskomisario B teki asiassa päätöksen tutkinnan lopettamisesta ei rikosta -perusteella.

Lappeenrannan kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipalvelujen johtaja **rikosylikomisario C** kuvasi lausunnossaan asian tapahtumia ja katsoi, että poliisimiehet ovat menetelleet ajoneuvon pysäyttämisessä ja kuljettajan ja auton asiapapereiden tarkastamisessa tieliikennelainsäädännön toimivaltuuksin. C katsoi edelleen, että kotietsinnän edellytykset ovat täyttyneet, ja että kotietsintä voitiin suorittaa ilman etukäteen annettua määräystä, koska epäily huumausainerikoksesta sekä tarve kotietsinnän suorittamiseksi syntyivät nopeasti valvontatoiminnan tuloksena.

Lausunnonantaja piti kantelijan kyynärtaiteiden tutkintaa pakkokeinolaissa tarkoitettuna henkilöntarkastuksena eikä henkilönkatsastuksena. Henkilöntarkastuksen kohdalla laki ei edellytä sitä, että toimenpiteen suorittaja olisi eri sukupuolta kuin kohdehenkilö.

Matkapuhelimen haltuunoton osalta lausunnossa pidettiin oikeutettuna kysyä, oliko puhelin sellainen poliisilain 22 §:ssä tarkoitettu esine, jonka voi tarvittaessa ottaa poliisin haltuun, ja olisiko mahdollinen varoitusilmoitus vaarantanut kantelijaa tai muita henkilöitä tai heidän säilytysvarmuuttaan kotietsinnän ajan. Lausunnossa katsottiin, että poliisimiehillä oli tosin asiassa myös pakkokeinolain mukaiset toimivaltuudet henkilöntarkastukseen ja sen yhteydessä tapahtuvaan matkapuhelimen haltuun ottamisen suorittamiseen. Lausunnonantaja katsoi, että poliisin menettely asiassa on perustunut lainsäädäntöön sekä huumausainevalvonnassa kertyneisiin kokemuksiin.

Rikosylikomisario C totesi, että rikosilmoituksessa nro - - - oleva maininta rikoskomisarion määräyksellä tehdystä kotietsinnästä ja vastaavasti tapauksesta annetussa selvityksessä oleva maininta määräyksettä tehdystä kotietsinnästä osoittaa sellaista ristiriitaa, että etsinnän suorittaneelle ja selvityksen antaneelle poliisimiehelle ei ole täysin selvää, mitä tarkoittavat termit: määräyksestä suoritettu kotietsintä ja ilman määräystä suoritettu kotietsintä sekä pakkokeinon vahvistaminen. Lausunnon mukaan asia otetaan esille työpaikkakoulutuksessa.

3.2

Oikeusohjeita

Tieliikennelain (267/1981) 93 §:n 1 momentin mukaan ajoneuvo on poliisimiehen antamasta merkistä pysäytettävä. Pykälän 2 momentin mukaan kuljettaja on velvollinen noudattamaan poliisimiehen ajoneuvon kunnon, varusteiden ja kuormituksen tarkastamiseksi antamia määräyksiä sekä sallimaan ajoneuvon liikennekelpoisuuden tarkastamisen.

Tieliikennelain 94 §:n 1 momentin mukaan moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajan on vaadittaessa esitettävä poliisimiehelle ajokortti, todistus ajoneuvon rekisteröinnistä ja muu asiakirja, jonka mukana pitämiseen hän on velvollinen.

Poliisilain (493/1995) 21 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus määrätä kulkuneuvo pysäytettäväksi, jos se on tarpeen etsintäkuulutetun tai muun kiinniotettavan tavoittamiseksi, kulkuneuvon käyttöön liittyvän valvonnan tai rajatarkastuksen suorittamiseksi, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi.

Poliisilain 22 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus kiinniottamisen, pidättämisen, vangittamisen, säilöönottamisen ja henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan virka-aputoimen yhteydessä tarkastaa henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisen taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille.

Pakkokeinolain (450/1987) 5 luvun 3 §:n mukaan kotietsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ilman määräystä saa kuitenkin poliisimies toimittaa kotietsinnän, milloin sen tarkoituksena on kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan taikka tuomioistuimeen tuotavan tai henkilönkatsastukseen toimitettavan tavoittaminen taikka sellaisen esineen takavarikoiminen, jota on voitu seurata tai jäljittää rikoksen teosta verekseltään. Poliisimies voi määräyksettä toimittaa kotietsinnän myös muulloin, jos asia ei siedä viivytystä.

Pakkokeinolain 5 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan kotietsintää aloitettaessa on kirjallinen etsintämääräys esitettävä paikalla olevalle, 4 §:n 2 momentissa tarkoitetulle henkilölle. Jollei kirjallista määräystä ole, etsinnän tarkoitus on suullisesti esitettävä.

Pakkokeinolain 5 luvun 9 §:n mukaan henkilöön kohdistuva etsintä voi olla *henkilöntarkastus* sen tutkimiseksi, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muutoin yllään, taikka *henkilönkatsastus*, joka käsittää katsastettavan ruumiin tarkastamisen, verinäytteen ottamisen tai muun ruumiiseen kohdistuvan tutkimuksen.

Pakkokeinolain 5 luvun 12 §:n 3 momentin mukaan henkilönkatsastusta ei saa toimittaa tutkittavan kanssa eri sukupuolta oleva, ellei hän kuulu terveydenhuoltohenkilöstöön.

3.3

Kannanotto

3.3.1

Matkapuhelimen haltuun ottaminen

Selvityksen mukaan kantelijan matkapuhelinta ei ole tutkittu, niin kuin kantelussa väitettiin. Totean, että matkapuhelimen lähempi tutkiminen olisikin edellyttänyt pakkokeinolain mukaisten asiakirjan takavarikkosäännösten soveltamista.

Sitä vastoin kyse on selvityksen mukaan ollut siitä, että matkapuhelin on otettu – kestoaltaan yksilöimättömäksi jääneen – turvallisuustarkastuksen ajaksi pois kantelijan hallusta poliisilain 22 §:n perusteella. Tältä osin poliisilaitoksen lausunnossa on näkemykseni mukaan hyvin perustellusti kyseenalaistettu se, onko puhelimen väliaikainen hallusta poistaminen voitu perustaa poliisilain säännöksiin.

Asiallisessa suhteessa matkapuhelimen haltuunottoa on perusteltu tarpeella estää varoitusilmoituksen tekeminen. Pidän selvänä, ettei tämä peruste ole sellainen, jonka johdosta tapauksessa olisi voitu soveltaa selvityksessä vedottua poliisilain 22 §:ää. Säännöksen mukaan esineen tai aineen poisoton edellytyksenä on henkilön säilyttämisen vaarantuminen taikka henkilölle itselleen tai jollekin toiselle aiheutuva vaara. Tässä asiassa ei ole tuotu esille säännöksessä tarkoitetun epäillyn vaaran torjumiseksi relevantteja tekijöitä. Matkapuhelimen kohdalla sellaisia ei ylipäätään lieneäkään esitettä-

vissä. Se, että turvallisuustarkastuksen yhteydessä on poliisilain säännöksen mukaan mahdollista tarkastaa henkilön mukanaan olevat tavarat, ei nähdäkseni voi matkapuhelimen kohdalla tarkoittaa enempää kuin että matkapuhelin korkeintaan hyvin lyhyesti "käväisee" poliisin käsissä.

Poliisilaitoksen lausunnossa katsottiin, että menettely olisi kuitenkin tapauksen olosuhteissa ollut perustettavissa myös pakkokeinolain mukaisiin henkilöntarkastusta tarkoittaviin toimivaltuuksiin, jolloin olisi ollut mahdollista ottaa sen yhteydessä puhelin haltuun sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla olisi ollut merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Tältä osin totean, että lausunnossa ei ole lähemmin yksilöity, mikä tällainen rikoksen selvittämiseksi merkityksellinen matkapuhelimeen liittyvä seikka olisi tässä tapauksessa voinut olla. Tapahtumahetken tietojen valossa pakkokeinolain mukaisessa henkilöntarkastuksessa, jos sellainen siis olisi suoritettu, kyse olisi tässä tapauksessa ymmärtääkseni voinut olla lähinnä takavarikoitavan huumausaineen etsimisestä. Minun on vaikea nähdä, mikä peruste poliisilla olisi tällöinkään voinut ollut matkapuhelimen haltuun ottamiselle ainakaan, kun huumausaineita ei tätä ennen ollut löytynyt. Asiassa ei ole edes väitetty, että poliisilla olisi ollut syytä epäillä esimerkiksi sitä, että huumausaineita olisi ollut kätkeytyneinä matkapuhelimen sisälle. Merkille voidaan vielä panna, että jos tapauksessa olisi ryhdytty pakkokeinolain mukaiseen henkilöntarkastukseen, olisi toimenpide edellyttänyt pöytäkirjan laatimista ja todistuksen antamista siitä pyydettyä. Selvityksen valossa pakkokeinolain toimivaltuussäännösten soveltuminen tapaukseen jää mielestäni ylipäätään yksilöimättömäksi. En voi sellaisenaan hyväksyä näkemystä pakkokeinolain 5 luvun 10 §:n soveltuvuudesta tapaukseen.

Lopputuloksena katson, ettei tapauksessa ole tuotu esille seikkoja, jotka perustelisivat tarvetta estää varoitussoiton tekeminen. Poliisin puolelta ei ole myöskään hyväksyttävästi perusteltu sitä, mihin lain säännökseen menettely on voitu perustaa. Tältä osin pidän poliisin menettelyä arvostelulle alttiina. Menettelyn moitittavuuden arvioinnissa olen ottanut huomioon sen, ettei toimenpiteestä koitunutta perusoikeuksien rajoitusta voida pitää vähäistä suurempana.

4 TOIMENPITEET

Katson asiassa riittäväksi toimenpiteeksi sen, että saatan edelläjaksossa 3.3.1 esittämäni käsityksen matkapuhelimen haltuun ottamisen lakiin perustumattomuudesta Etelä-Karjalan poliisilaitoksen tietoon vastaisuuden varalle.